МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет податкової справи, обліку та аудиту
Кафедра економічної політики

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: Роль бізнес-середовища у міському економічному розвитку

Здобувача вищої освіти другого (магістерського) рівня II курсу, групи ЕМРМ-21-4 спеціальності 051 «Економіка» освітньо-професійної програми «Економіка міста та регіону» _____ Слободян Є.С.

Науковий керівник _____ Джаддала О.І.
к.е.н., доцент

Керівник освітньо-професійної програми _____ Мацелюх Н.П.
д.е.н., професор

Допущено до захисту рішенням кафедри економічної політики
протокол від «24» 01 2023 № 9

В.о. завідувача кафедри _____ Мацелюх Н.П.
д.е.н., професор

Ірпінь 2023

Реєстрація № 4 20.01.2023

(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту 25.01.23

(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис відповідальної ос

Результати захисту 94 03.02.2023

(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: Марчукова О.Г.

(підпис) (ініціали)

Члени комісії:

(підпис) Мацелюх Н.П.

(ініціали)

(підпис) Корж М.А.

(ініціали)

(підпис) Лесюва Л.В.

(ініціали)

ВІДГУК
наукового керівника
на магістерську роботу
студента групи ЕМРМ-21-4 Слободяна Є.С.
на тему: «Роль бізнес-середовища у міському економічному розвитку»

Представлена магістерська робота присвячена аналізу стану бізнес-середовища в містах України, визначення чинників, які негативно впливають на його розвиток, та запропоновано шляхи подолання негативних факторів розвитку бізнес-середовища в сучасних умовах господарювання. На сьогодні будь-яка влада, яка піклується про економічний добробут, приділяє особливу увагу розробці та удосконаленню нормативно-правових актів, які спрямовуються на полегшення, спрощення, привабливість ведення бізнесу в країні. Ефективне регулювання таких відносин дає можливості для суб'єктів господарювання розвиватися, впроваджувати інновації, створення робочих місць і отримання прибутку, частина якого надходить до дохідних частин бюджетів у виді податків і зборів.

З огляду на це, магістерська робота характеризується актуальністю та своєчасністю. Позитивними рисами дипломної роботи є системність та послідовність викладення матеріалу, а також застосування методичного підґрунтя для економічного розвитку і підтримки бізнесу на місцевому рівні, а основні результати можуть бути використані для ефективного розвитку Узинської міської ОТГ.

Студентом було проведено обґрунтування теоретико-методичних положень і надано пропозиції стосовно удосконалення розвитку бізнес-середовища на місцевому рівні. Під час виконання магістерської роботи студент Слободян Є.С. проявив себе грамотним, кваліфікованим спеціалістом здатним приймати самостійно складні рішення.

Вважаю, що магістерська кваліфікаційна робота заслуговує на оцінку «відмінно», а Слободян Є.С. – присвоєння кваліфікації «магістра».

Керівник: к.е.н., доц. Джадалла О.І.

Бланк оцінювання кваліфікаційної роботи

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, ПІБ
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КЕРІВНИКОМ ТА РЕЦЕНЗЕНТОМ				
. Зміст кваліфікаційної роботи (якість еоретичного матеріалу, його зв'язок з рактичним, вміння представляти атеріал в логічній послідовності, аявність висновків та пропозицій)	від 0 до 30	27		
.Дотримання вимог щодо оформлення	від 0 до 10	10		
.Вчасне виконання роботи на всіх тапах у встановлені кафедрою терміни	від до 5	5		
.Рецензент	від 0 до 5	5		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	47		
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
. Доповідь	від 0 до 10	10		
. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	5		
. Знання теоретичного та практичного атеріалу, вміння відповідати на апитання	від 0 до 25	25		
. Апробація	від 0 до 10	7		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	47		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	94		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
94	A	5	03.02.23	

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	Д	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	CX	2 (незадовільно)

АНОТАЦІЯ

Роль бізнес-середовища у міському економічному розвитку

Мета роботи полягає в аналізі стану бізнес-середовища в містах України, визначенні чинників, які негативно впливають на його розвиток, та пропозиції шляхів подолання негативних факторів розвитку бізнес-середовища в сучасних умовах господарювання.

Завданнями роботи є дослідження концепції та основних моделей місцевого економічного розвитку; визначення місця та ролі бізнес-середовища в економічному розвитку міст; ознайомлення з особливостями функціонування суб'єктів бізнесу в регіонах України; аналіз сучасних тенденцій розвитку бізнесу в Узинській міській ОТГ; дослідження зарубіжного досвіду розвитку бізнес-середовища та можливостей його адаптації до українських реалій.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та прикладні аспекти місцевого економічного розвитку і підтримки бізнесу на рівні міста.

Об'єктом дослідження виступає процес економічного розвитку бізнес-середовища на місцевому рівні.

Базою дослідження виступає Узинська об'єднана територіальна громада.

За результатами дослідження обґрунтувано теоретико-методичні положення і надано пропозиції стосовно удосконалення розвитку бізнес-середовища на місцевому рівні.

Практична значущість одержаних результатів полягає в тому, що вони становлять методичне підґрунтя щодо економічного розвитку і підтримки бізнесу на місцевому рівні, а також можуть бути використані для ефективного розвитку Узинської міської ОТГ.

Дипломна робота містить 63 сторінки, 4 таблиці, 12 рисунків, список використаних джерел з 34 найменувань, 7 додатків.

Ключові слова: бізнес-середовище, економічний розвиток, міські громади, вплив на економічне зростання.

Рік виконання дипломної роботи 2022.

Рік захисту роботи 2023.

SUMMARY

The Role of the Business Environment in Urban Economic Development

The purpose of the work is to analyze the state of the business environment in the cities of Ukraine, to identify the factors that negatively affect its development, and to propose ways to overcome the negative factors of the development of the business environment in modern economic conditions.

The tasks of the work are the study of the concept and main models of local economic development; determining the place and role of the business environment in the economic development of cities; familiarization with the peculiarities of the functioning of business entities in the regions of Ukraine; analysis of modern trends in business development in Uzyna City OTG; study of foreign experience in the development of the business environment and the possibilities of its adaptation to Ukrainian realities.

The subject of the study is theoretical, methodical and applied aspects of local economic development and business support at the city level.

The object of the study is the process of economic development of the business environment at the local level.

The base of the study is the Uzyna United Territorial Community.

Based on the results of the research, the theoretical and methodological provisions were substantiated and proposals were made for improving the development of the business environment at the local level.

The practical significance of the obtained results lies in the fact that they form a methodical basis for economic development and business support at the local level, and can also be used for the effective development of the Uzyna City OTG.

The thesis contains 63 pages, 4 tables, 12 figures, a list of used sources with 34 names, 7 appendices.

Keywords: business environment, economic development, urban communities, impact on economic growth.

The year of completion of the thesis 2022.

Year of protection of work 2023.

ЗМІСТ

Вступ

Стор.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ФОРМУВАННЯ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ 9

1.1. Концепція та основні моделі місцевого економічного розвитку 9

1.2. Місце та роль бізнес-середовища в економічному розвитку міст 17

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВПЛИВУ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА НА МІСЬКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК 25

2.1. Особливості функціонування суб’єктів бізнесу в регіонах України 25

2.2. Аналіз сучасних тенденцій розвитку бізнесу в Узинській міській ОТГ 33

РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ РОЗВИТКУ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ЙОГО АДАПТАЦІЇ ДО УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЙ 46

ВИСНОВКИ 57

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 60

ДОДАТКИ 64

ВСТУП

Гармонійний розвиток держави потребує великих зусиль у різних сферах з одночасним його забезпеченням фінансовими ресурсами. Останнє може бути досягнуто через створення належних умов для зростання економіки, і, зокрема, сприятливого бізнес-середовища. Успіх кожного

бізнесу залежить від адаптації його до умов навколишнього середовища, в межах якого він функціонує.

Бізнес-середовище має багатогранний, складний та динамічних характер, далекосяжний вплив якого є гарантією піднесення бізнесу, підґрунтям залучення інвестицій, створення робочих місць і отримання прибутку, частина якого надходить до дохідних частин бюджетів у виді податків і зборів. Будь-яка влада, яка піклується про економічний добробут, приділяє особливу увагу розробці та удосконаленню нормативно-правових актів, які спрямовуються на полегшення, спрощення, привабливість ведення бізнесу в країні. Ефективне регулювання таких відносин дає можливості для суб'єктів господарювання розвиватися, впроваджувати інновації.

Одним з основних завдань за таких умов є реалізація економічних можливостей міст і забезпечення їхнього сталого розвитку. У цьому сенсі сталий розвиток є комплексом інтегрованих заходів, спрямованих на створення чи вдосконалення системи економічних зв'язків у поєднанні із забезпеченням соціальної стабільності та безпечного довкілля, на певній території. Зважаючи на закордонний досвід, сьогодні органи місцевого самоврядування в Україні мають можливість скористатися певним набором інструментів розвитку, апробованих в економічно успішних країнах. Чинне українське законодавство й адміністративна практика уможливлюють залучення більшості цих інструментів для забезпечення прискорення процесів місцевого розвитку. Однак використання цих інструментів в Україні є невпорядкованим і безсистемним, а посадовцям органів місцевого самоврядування бракує знань і практичних навичок.

Багатоаспектність напрямів дослідження, пошук підходів щодо підтримки й економічного розвитку бізнес-середовища на місцевому рівні, набули свого висвітлення в наукових працях вітчизняних вчених: Є.

Ахромкіна, І. Бузько З. Варналія, В. Гейця, Ю. Д'яченко, В. Дубровського, П. Єгорова, В. Захарченка, Д. Лук'яненка, В. Ляшенко, А. Малишевти, Г. Надьон, І. Рукіної, 11 Д. Стеченко, І. Труніної, М. Пашкевич, Н. Прямухіної, Л. Сарани, Д. Циганкова, Л. Швайка, В. Філатова, О. Фінагіної та ін.

Вивчення теоретичних та практичних розробок цих авторів дає змогу стверджувати, що ними сформовано теоретичні засади та практичний інструментарій щодо економічного розвитку і підтримки малого й середнього бізнесу на рівні регіонів, проте невирішеними залишаються питання комплексної оцінки економічного розвитку малого й середнього бізнесу, розробки ефективної системи підтримки малого й середнього бізнесу, розроблення стратегічних засад підтримки малого й середнього бізнесу із урахуванням регіональної специфіки. Необхідність розроблення теоретичних засад і практичного інструментарію щодо економічного розвитку і підтримки бізнес-середовища на місцевому рівні зумовила вибір теми, мету, завдання та структуру дипломної роботи.

Метою магістерської роботи є аналіз стану бізнес-середовища в містах України, визначення чинників, які негативно впливають на його розвиток, та запропонування шляхів подолання негативних факторів розвитку бізнес-середовища в сучасних умовах господарювання.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішено такі завдання:

дослідження концепції та основних моделей місцевого економічного розвитку;

визначення місця та ролі бізнес-середовища в економічному розвитку міст;

ознайомлення з особливостями функціонування суб'єктів бізнесу в регіонах України;

аналіз сучасних тенденцій розвитку бізнесу в Узинській міській ОТГ;

дослідження зарубіжного досвіду розвитку бізнес-середовища та можливостей його адаптації до українських реалій.

Об’єктом досліження виступає процес економічного розвитку бізнес-середовища на місцевому рівні.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та прикладні аспекти місцевого економічного розвитку і підтримки бізнесу на рівні міста.

Джерела дослідження. Інформаційною базою дослідження є матеріали Державної служби статистики України та її регіональних підрозділів, Головного управління статистики в Київській області, Міністерства економічного розвитку й торгівлі України, Державної регуляторної служби України, матеріали періодичних наукових видань, дослідження вітчизняних і зарубіжних учених-економістів у сфері розвитку бізнесу, регіонального управління, офіційні міжнародні рейтинги, дані мережі Інтернет.

Методологічною основою випускної магістерської роботи є сукупність способів наукового пізнання, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Теоретичну основу роботи склали положення теорій та концепцій місцевого економічного розвитку, регіональної економіки, теорії кластеризації, наукові праці і методичні розробки вітчизняних та зарубіжних дослідників в галузі технологій та стратегій розвитку бізнес-середовища, місцевого економічного розвитку.

В роботі використано методи: систематизації та узагальнення (при визначенні сутності понять «бізнес» та «підприємництво», обґрунтуванні їх основних складових і характеристик); логічного узагальнення (при формулюванні наукових засад місцевого економічного розвитку бізнес-середовища); спостереження, аналізу й синтезу, індукції та дедукції; порівняльний та графічний аналіз (в дослідженні особливостей розвитку бізнес-середовища на місцевому рівні в Україні).

Наукова новизна полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних положень і наданні пропозицій стосовно удосконалення розвитку бізнес-середовища на місцевому рівні.

Практичне значення. Одержані результати становлять методичне підґрунтя щодо економічного розвитку і підтримки бізнесу на місцевому рівні, а також можуть бути використані для ефективного розвитку Узинської міської ОТГ.

Структура роботи. Випускна (кваліфікаційна) робота складається з вступу, трьох розділів і висновків, викладених на 63 сторінках друкованого тексту. Матеріали роботи містять 12 рисунків і 4 таблиці, 7 додатків. Список використаних джерел складається із 34 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ФОРМУВАННЯ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

1.1. Концепція та основні моделі місцевого економічного розвитку

Сьогодні міста України живуть і розвиваються в непростих умовах - політичних, економічних, демографічних. Водночас ці умови ускладнюються глобальними викликами, значною динамікою змін і високою конкуренцією: з пришвидшенням темпів глобалізації міста конкурують за ресурси вже не тільки в локальному чи національному, а й у міжнародному вимірі.

Місцевий економічний розвиток (далі - МЕР) - це постійна синергія дій бізнес-спільноти, влади, громадянського суспільства та наукових кіл, метою якої є покращення якості життя й економічного потенціалу конкретної

громади. Такі дії можуть бути спрямовані на розвиток бізнесу, допомогу виробничим компаніям чи сприяння розвитку трудових ресурсів. Влада кожного міста та/або інституція місцевого економічного розвитку розробляє стратегію розвитку, що відповідає баченню майбутнього та місії міста.

Для стимулювання МЕР і популяризації відповідних підходів низка міжнародних організацій розробила власні дефініції.

Світовий банк пропонує таке визначення: «Місцевий економічний розвиток - це процес, у якому громадськість, бізнес і партнери з неурядового сектору працюють колективно над формуванням найкращих умов для економічного зростання та створення робочих місць; метою місцевого економічного розвитку є покращення якості життя для всіх» [33]

У документах Програми ООН з населених пунктів (ООН-Хабітат) використано таке визначення: «Місцевий економічний розвиток являє собою процес співпраці місцевої громади з усіма секторами, метою якої є стимулювання місцевої підприємницької ініціативи для забезпечення життєздатності та сталості місцевої економіки; це інструмент сприяння створенню нових робочих місць і покращенню якості життя всіх, зокрема бідних і маргінальних верств населення» [10].

У наведених визначеннях закцентовано на різних цілях МЕР, однак спільним є те, що індикатором МЕР є зростання добробуту населення та найповніше задоволення його потреб, а суб’єктом МЕР - уся територіальна громада. Цілей МЕР можна досягти внаслідок підтримки або створення сприятливих умов для розвитку підприємницької діяльності чи створення умов для економічного зростання. МЕР відбувається завдяки заохоченню підприємницької ініціативи, ефективному використанню місцевих ресурсів, створенню нових робочих місць, розширенню податкової бази місцевих бюджетів тощо. Визначальна особливість МЕР полягає у використанні

потенціалу місцевих людських, фінансових, інституційних і фізичних ресурсів, їх зосередженні на підтримці місцевих ініціатив у процесі розвитку задля розширення сфери зайнятості та стимулювання підвищеної економічної активності.

Розробка політики МЕР ґрунтується на певних теоретичних і практичних концепціях, що сформувалися в різних країнах світу починаючи з ІІ половини 70-х років ХХ століття. Основні із цих концепцій наведено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Основні концепції місцевого економічного розвитку

Концепція	Особливості застосування
Економічний розвиток як результат управління	Визнання пріоритетними в МЕР суб'єктивних чинників: характеру, методів та особливостей управління. Водночас найефективнішим у сучасних умовах є демократичний стиль управління, заснований на співпраці, тобто на рівноправних стосунках усіх суб'єктів економічного розвитку (влади, бізнесу, громади) задля досягнення спільно визначених цілей
Економічний розвиток як процес сприяння підприємницькій активності	Роль бізнесу в економічному розвитку є визначальною, якщо порівнювати з органами управління, іншими соціальними групами. Проте саме місцеві органи влади, відповідаючи за підтримку та розвиток підприємництва, можуть забезпечити умови для економічного зростання. Головними чинниками МЕР є капіталовкладення (інвестиції), недоторканність приватної власності, партнерство бізнесу і влади

Продовження таблиці 1.1

Економічний розвиток як економічне зростання	Економічний розвиток розглядається як система, що перетворює ресурси — землю, робочу силу і капітал — у валовий внутрішній продукт. Для розроблення політики МЕР формують сталу співпрацю місцевих органів влади з профспілками та бізнес-структурами, ділові інтереси яких пов'язані із цією місцевістю. Завданням МЕР за таких умов є якнайефективніше використання місцевих ресурсів
Економічний розвиток як реалізація людського потенціалу	Головним завданням економічного розвитку є реалізація людського потенціалу як найважливішого чинника економічного зростання. Підкреслюється, що економіка — це насамперед люди. Через це питання соціальної політики, спрямовані на

	забезпечення якісної освіти, професійної підготовки, покращення якості робочих місць тощо, виходять на перший план
Економічний розвиток як збереження природного й соціального середовища	Визначальним є право суспільства на власне середовище, яке має як соціальні, так і природні характеристики, що доповнюють одна одну. Пріоритет має соціальна відповідальність перед економічною автономією, децентралізоване демократичне управління перед ієрархічними структурами централізованого або корпоративного управління. Під час планування МЕР особливу увагу приділяють не зовнішнім економічним стимулам, а місцевим інтересам і тим внутрішнім можливостям, які сприяють розвитку територіальної громади
Економічний розвиток як спосіб досягнення соціальної справедливості	Соціальні цілі є домінантними під час вироблення політики економічного розвитку. Досягнення соціальної справедливості доповнює та посилює інші уявлення про економічний розвиток, зокрема підкреслюючи важливість розвитку людських ресурсів, забезпечення соціального партнерства та широкої співпраці людей у громаді. МЕР розглядається як результат спільної діяльності всіх представлених у межах територіальної громади соціальних груп

Джерело: [10]

Останнім часом дедалі більшого поширення набуває концепція МЕР на основі децентралізації, з більшою місцевою автономією щодо широкого кола питань, зміщенням фокусу з національної на регіональну чи місцеву політику. Децентралізація стала тим інструментом, який спонукає місцеву владу до фокусування на вирішенні питань місцевого значення, визначенні та використанні конкурентних переваг території та, зрештою, здійсненні стратегічного економічного вибору щодо базової моделі розвитку. Застосування цієї концепції МЕР передбачає [10]:

- вироблення спільного бачення органів публічної влади, бізнесу та громадськості щодо розвитку громади, визначення довгострокових цілей економічного зростання та формування відповідних стратегій розвитку;

- застосування системного підходу до визначення проблем і формування завдань, які має бути вирішено на місці;

- налагодження співпраці органів публічної влади, громадян і бізнесу щодо стимулювання місцевої ініціативи, залучення й оптимального використання місцевих ресурсів;

- запровадження прозорості, відкритості, публічності в ухваленні рішень щодо задіяння механізмів, інструментів, ринкових й адміністративних стимулів економічного розвитку на місцевому рівні;

- відмову від патерналістських очікувань, пошук внутрішніх ресурсів і можливостей для розвитку на місцевому рівні;

- розширення простору впливу того чи іншого міста, створення ефективної взаємодії із зовнішнім середовищем: громадами інших регіонів країни, інших країн, формування партнерств і налагодження міжмуніципального співробітництва;

- створення й реалізацію спільних проєктів для підвищення конкурентоспроможності територій (зокрема, розвиток транспортних коридорів, створення кластерів, індустріальних і технологічних парків) [10].

Водночас успіх МЕР значною мірою залежить від спроможності місцевих органів влади координувати процес реалізації місцевого потенціалу, відтворення й розвитку місцевих ресурсів, регулювати й стимулювати господарську діяльність на відповідній території. Це можливо тільки тоді, коли місцеві органи влади мають відповідні повноваження, забезпечені ресурсами та інституціями. Тому децентралізація є одним із ключових процесів для повноцінної реалізації принципів МЕР у діяльності місцевих органів влади.

Залежно від різних критеріїв, фокусу МЕР, а також застосовуваних ресурсів і заходів, вирізняються моделі МЕР. Зокрема, у разі фокусування МЕР на створенні переваг для окремих суб’єктів підприємництва або на

формуванні загальних сприятливих умов для всіх видів бізнесу моделі МЕР можуть бути такими:

Рис.1.1. Моделі МЕР за фокусом впливу на бізнес

Джерело: [10]

Порівняння цих двох моделей МЕР свідчить, що перша модель може бути успішною в короткостроковому періоді, тоді як довгостроковий ефект для економічного зростання може дати друга модель. Водночас перша модель є доволі спокусливою, і саме їй муніципалітети часто віддають перевагу. Однак вона не спрацьовує з тих причин, що успішні компанії в умовах зміни середовища часто не спроможні адекватно відреагувати на них. Отримавши певні стимули для розвитку свого бізнесу, такі компанії виявляються менш ефективними й конкурентоспроможними. Тож у довгостроковій перспективі отримані стимули не дають ефекту у вигляді зростання місцевої економіки. Прийнятнішою є друга модель, за якої стимули для розвитку бізнесу неіндивідуалізовані та доступні для всього бізнесу у вигляді покращеної інфраструктури, доступу до ресурсів, більш сприятливих регуляторних умов, зменшеного податкового навантаження.

Залежно від провідної ролі окремих ключових гравців у просуванні МЕР і переважання місцевих чи зовнішніх ресурсів для нових ініціатив, розрізняють три моделі [10]:

Модель «розвиток зверху». Головна дійова особа в ній - центральний уряд, який діє через регіональні органи виконавчої влади, а також органи регіонального й місцевого самоврядування. За цієї моделі місцеві «актори» (громада, компанії, а також муніципалітет) чекають на рішення й ресурси зверху, оскільки вони сподіваються, що уряд більшою мірою відповідальний за всі напрями розвитку або має виключні повноваження робити це. Таку модель МЕР часто використовують у централізованих країнах, і не тільки за авторитарних режимів, а й у сильних державах загального добробуту. Ця модель зазвичай супроводжується високим рівнем залежності та суб'єктивних рішень і часто не спрацьовує.

Модель «розвиток ззовні». Нерідко приходить на заміну першій моделі. Спільним у них є те, що місцеві «актори» вважають, ніби вони не можуть нічого зробити самостійно. Тому потрібні зовнішні інвестори для залучення необхідних ресурсів, особливо грошей. У всіх країнах, що розвиваються, відбувається відчайдушний пошук інвесторів. Спостерігається катастрофічна конкуренція між громадами, регіонами та країнами, щоб надати інвестору вигоди у вигляді дешевої робочої сили, низьких цін на нерухомість, зниження податків тощо.

Крім того, громади іноді намагаються витрачати останні доступні ресурси в сумнівних інфраструктурних програмах, як-от розкішні конференц-центри, промислові майданчики й офісні приміщення, центри розвитку бізнесу тощо,- усе з єдиною метою: залучити зовнішніх інвесторів. Однак, як і в будь-якому іншому змаганні, переможцями завжди є небагато громад, більшість зазнають невдачі. Такі інфраструктурні програми загалом

не погані, але вони не прийнятні, якщо призначені лише для потреб сторонніх осіб. З погляду сталості залучення зовнішніх інвесторів ця модель МЕР є дуже ризикованою.

Модель «розвиток зсередини». Місцеві «актори» відіграють ключову роль у просуванні МЕР, вони беруть активну участь у розробленні та реалізації політики МЕР. За цієї моделі залучення зовнішніх інвесторів не відкидають, але основний наголос робиться на максимально ефективному використанні місцевих ресурсів, акумулюванні тих ресурсів, які не використовуються, зокрема й заощаджень місцевої громади.

Залежно від того, які саме заходи формують ядро політики МЕР, розрізняють такі моделі:

- Модель «покращення місцевого ділового клімату».

Заходи з покращення ділового клімату для бізнесу передбачають удосконалення процесів і процедур реєстрації, оподаткування та інших вимог, які входять до сфери повноважень місцевих органів влади. Заходи в цьому напрямі мають доповнювати та забезпечувати узгодженість із реформами або заходами, які можуть проходити на національному чи регіональному рівнях для покращення ділового середовища.

- Модель «інвестиції в м'яку інфраструктуру».

Покращення комерційного середовища для підприємств через, наприклад, підготовку кваліфікованих і спеціалізованих кадрів, фінансування науково-дослідних робіт, центрів, де бізнес може отримати всі види консультацій і підтримки, налагодження бізнес-мереж, керівництво під час оцінки джерел капіталу та фінансів.

- Модель «інвестиції у тверду стратегічну інфраструктуру».

Заходи з удосконалення умов доступу до твердої інфраструктури для підприємств, що охоплює транспортну інфраструктуру (автодороги,

залізниці, повітряний, річковий і морський транспорт) (1); комунальне господарство (постачання промислової і питної води, утилізація відходів, газо- й електропостачання, системи телекомунікацій) (2).

- Модель «стимулювання зростання місцевого бізнесу».

Сприяння наданню консультацій, технічної підтримки та забезпечення ресурсами для зростання місцевих компаній задля їх збереження й розвитку, зміцнення місцевого бізнесу.

- Модель «стимулювання створення нових компаній».

Сприяння наданню консультацій, технічної підтримки, забезпечення інформацією і ресурсами для надання допомоги особам під час створення нових компаній.

- Модель «інвестиції в території для бізнесу».

Створення умов для забезпечення та наявності земельних ділянок і територій, приміщень і комплексів виробничого чи іншого комерційного призначення: території та приміщення (комерційні і промислові території та приміщення) (1); робочі території і бізнес-комплекси (2).

- Модель «стимулювання притоку інвестицій».

Залучення на територію муніципалітету бізнесу з інших регіонів, інших країн. Розглядаючи цю модель МЕР, потрібно ретельно зважити витрати й вигоди. Як уже було зазначено, ця модель може бути ризикованою.

- Модель «розвиток секторів і бізнес-кластерів».

Орієнтована на стимулювання зв’язків і взаємозалежностей між компаніями (включно з постачальниками й покупцями, закладами освіти й банками) у мережі виробництва (і продажу) товарів та послуг. Місцеві органи влади можуть співпрацювати на місцевому й регіональному рівнях, аби стимулювати створення промислових мереж і слугувати каталізаторами / посередниками для зведення учасників разом.

- Модель «цілеспрямований розвиток та оновлення».

Вирішення локальних проблем, що є в певних місцях, як-от потреби в оновленні центру міста, комерційних зон на межі занепаду тощо, а також стимулювання перспективних можливостей для зростання там, де ринковий потенціал уже було доведено появою приватних інвестицій (наприклад, території, розташовані біля транспортних коридорів)

З досвіду інших країн найбільш успішними ініціативами МЕР виявляються ті, які ґрунтуються на одній моделі або поєднують у собі дві-три моделі. Так, у Великій Британії під час реалізації Програми місцевого економічного розвитку (англ. The Community Economic Development Programme), яку впроваджувало Міністерство з питань громад і місцевого самоврядування (англ. Department for Communities and Local Government) з квітня 2015 року до травня 2017 року та загальний бюджет якої становив 1,455 млн фунтів стерлінгів, найуспішнішими виявилися:

1) відновлення твердої інфраструктури, коли підтримку було надано проєктам у громадах, які мали у своїй власності та розвивали фізичні активи в такий спосіб, що забезпечував значні економічні результати;

2) підтримка проєктів, які передбачали взаємозв’язок місцевих економічних пріоритетів із ширшими економічними планами в проактивний спосіб, що часто давало можливість налагодити ті процеси, які раніше не спрацьовували у громаді.

Розглянуті моделі МЕР, що передбачають розвиток твердої чи м’якої інфраструктури, вибір між наявними та новими компаніями, покращення бізнес-клімату тощо, не є взаємовиключними. Такі моделі взаємозалежні, і муніципалітетам слід розробляти стратегії МЕР, які ґрунтуються на комплексному підході. Скоординоване планування МЕР пришвидшує економічне зростання завдяки інвестиціям державного і приватного секторів

та сприяє стратегічному розвитку конкурентних переваг. Утім, якщо в муніципалітеті накопичилося багато проблем у сфері економічного розвитку, одночасно їх вирішити доволі складно. У цьому разі доцільно визначити, які проблеми є найбільш пріоритетними, і добирати відповідні моделі економічного розвитку. Після вирішення однієї проблеми можна переходити до вирішення іншої.

1.2. Місце та роль бізнес-середовища в економічному розвитку міст

Сучасна розвинена економіка ґрунтується на активному розвитку бізнес - середовища. Регіональний та державний менеджмент приділяє малому та середньому бізнесу велике значення з позиції унікальних можливостей економічного та соціального розвитку міст.

Формування сприятливого підприємницького середовища є одним із пріоритетних завдань діяльності будь-якої країни. Підприємницькі структури створюють матеріальні й нематеріальні блага, які є основою благополуччя країни, формують значну частину податкових надходжень державного та місцевого бюджетів.

Світова й вітчизняна практика свідчать, що необхідною умовою успішного розвитку бізнесу є державна й регіональна підтримка, а також сприяння підтримки та стимулювання розвитку бізнесу. Пріоритетність участі держави у розвитку підприємницького сектору полягає в тому, щоб створювати сприятливі правові й соціально-економічні умови для ефективного розвитку й розширеного відтворення. Основна значущість бізнесу на державному рівні полягає в створенні середнього класу та покращенні рівня життя населення. У практиці економічного розвитку країни відстежено випадки, коли бізнес є джерелом великих надходжень до

бюджету, проте істинною причиною необхідності підтримки і стимулювання цієї сфери на державному рівні є можливість суспільству суттєво покращити свої умови життя [31].

Не менш важливою є підтримка та розвиток бізнес-середовища на місцевому рівні. Малий та середній бізнес через його значну численність і розповсюдженість на території країни є потужним каталізатором і стимулятором ділової активності, спричиняє об'єднання усіх учасників економічних відносин у країні. Його підтримка та ефективний розвиток у перехідній економіці створює підґрунтя для появи та функціонування інституційного середовища у містах: інформаційного обслуговування, засобів зв'язку й транспорту, логістичних зв'язків, різних видів технічних та консалтингових послуг [28].

Бізнес забезпечує нарощування товаровиробництва, торгівлі й послуг на певній території, в результаті починає залучати додаткові ресурси, активізувати внутрішні заощадження населення та міст. Тобто, такі чинники забезпечують збільшення надходжень грошових коштів до місцевих бюджетів. У містах, де немає великого виробництва, сумарні надходження від малих і середніх підприємств можуть перекривати такі види діяльності великих підприємств [28].

Для розуміння головних засад і закономірностей розвитку МСБ, формування умов їх регулювання та підтримки в умовах розвитку інформаційного суспільства, необхідно визначити сутність цього явища. Поняття «бізнес» та «підприємництво» є категоріями, здебільшого, синонімічними, але з невеликою відмінністю в системі саме активного використання в менеджменті, тому виникає необхідність з'ясувати особливості цих понять.

У сучасній науковій літературі часто ототожнюють та заміщають терміни «бізнес» і «підприємництво». Але навіть економічні енциклопедії не надають уніфікованого визначення цього поняття. Аналіз цих понять за основними критеріями відбору наведено у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Характеристика понять «підприємництво» та «бізнес»

Критерії дослідження	Підприємництво	Бізнес
1. Основна мета діяльності	Досягнення соціального та економічного (в тому числі прибутку) ефектів	Отримання прибутку.
2.Суб'єкт діяльності	громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють самостійну підприємницьку діяльність та зареєстровані відповідно до законодавства; юридична особа незалежно від форми власності, що займається діяльністю з виробництва, реалізації, придбання товарів (робіт, послуг), оренди, лізингу, страхування тощо; група юридичних або фізичних ос., які діють спільно для досягнення єдиної мети.	
3. Шляхи досягнення основної мети діяльності	Досягнення результатів діяльності з використанням інноваційних технологій, підходів до управління, розроблення нової продукції.	Досягнення результатів діяльності розширенням обсягів виробництва, наданням послуг чи зі збільшенням товарообороту без введення інновацій.
4. Особисті якості суб'єкта діяльності	Організаторські здібності, ініціативність, комплексне знання з основ економіки, наявність підприємницького хисту, новаторство.	Бажання швидкого прибутку, авантюризм, ініціативність, комплексне знання з основ економіки.
5. Періодичність здійснення діяльності	Систематична діяльність, здійснюється постійно.	Може здійснюватися як систематично, так і

Продовження таблиці 1.2

	одноразово в будь-якій сфері діяльності.
6. Наявність найманих працівників	Наявність найманих працівників є обов'язковою умовою для юридичної особи. Фізична особа-підприємець у своїй діяльності може не використовувати працю найманих робітників.

Джерело: [31]

Дослідження наявного термінологічного апарату термінів «бізнес», «підприємництво» свідчить про те, що підприємництво відрізняється від бізнесу однією істотною властивістю – новаторством, що передусім призводить до порушення ринкової рівноваги. В умовах ринкової економіки конкурентоздатним вважається те підприємство, яке зможе визначити вимоги ринку й виробляти продукцію, яка буде користуватися попитом. Здатність підприємства швидко реагувати на зміну попиту стає першочерговим завданням, вирішення якого визначає виживання й успішне функціонування підприємства. Тому бізнес, застосовуючи у своїй системі процеси відтворення, здійснює так звану «реабілітацію» ринкового середовища та відновлює ринкову рівновагу.

Зміст бізнесу, межі його здійснення тісно пов'язані з формами й видами підприємницької діяльності, оскільки відображають характерні особливості тієї чи іншої ланки господарювання, уточнюють межі його розвитку та особливостей функціонування.

Бізнес-діяльність здійснюється в різних масштабах, тому для ефективного та системного регулювання, отримання результативності від управлінського впливу відбувається розподіл на малий, середній та великий бізнес. Світовий досвід господарювання свідчить, що малий, середній та великий бізнес у деяких напрямах діяльності доповнюють одне одного.

Одне з визначень МЕР ґрунтується на тому переконанні, що добробут і підвищення якості життя в громадах забезпечує передусім приватний бізнес. Основними цілями бізнесу в контексті МЕР є:

1) створення нових робочих місць;

2) збільшення обсягів виробництва й надання послуг;

3) здійснення інвестиційної діяльності та створення інфраструктури;

4) упровадження інновацій;

5) зростання прибутковості та збільшення податкових платежів. Місцевий бізнес - основний суб'єкт, генератор і рушійна сила МЕР.

Збалансована та здорова економіка міста має складатися з різних за розміром - малих (до 50 працівників), середніх (до 250 працівників) і великих (понад 250 працівників) - підприємств, а також підприємств різного галузевого спрямування: виробничих, торговельних, обслуговуючих тощо - для задоволення потреб громадян і диверсифікації економіки.

Таблиця 1.3

Завдання різних сегментів бізнесу в мер

Малі підприємства	Середні підприємства	Великі підприємства
Створення нових робочих місць	Виробництво вузької номенклатури товарів у значних обсягах;	Створення доданої вартості;
задоволення базових споживчих потреб;	забезпечення використання місцевих виробничих ресурсів (трудових і сировинних);	забезпечення постійної зайнятості населення;
орієнтація на масового споживача;	надання широкого переліку послуг;	інвестування в нові проєкти;
швидка реакція на зміни кон'юнктури ринку;	наповнення бюджетів різних рівнів;	розвиток інфраструктури;
послаблення монополізму;	генерування інновацій	упровадження новітніх технологій;
наповнення місцевого бюджету		забезпечення конкурентоспроможності територій

Джерело: [10]

Малий бізнес через його численність і різноплановість є потужним стимулятором ділової активності та може сприяти об'єднанню всіх учасників економічних відносин у місті. Малий бізнес забезпечує нарощення товаровиробництва, торгівлі й послуг на певній території та, як наслідок, починає залучати додаткові ресурси, активізувати внутрішні заощадження населення та залучати інвестиції іншого бізнесу. Найважливішими

економічними результатами розвитку малого бізнесу є не лише створення нових робочих місць, наповнення місцевого бюджету, забезпечення розмаїття продуктів і послуг, а й стимулювання розвитку підприємницької ініціативи та соціальної активності громадян. Цей сектор є гнучким і динамічним: малі підприємства швидко утворюються (але й швидко зникають), а також можуть виконувати роль «подушки безпеки» для економічної системи

У розвинених країнах у сфері малого підприємництва зайнято зазвичай більше 50% населення працездатного віку (більшість країн ЄС), а в окремих випадках цей показник може сягати і 80% (наприклад, у Японії). Малі підприємства формують понад 50% ВВП «старих» країн - членів ЄС (Німеччини, Нідерландів, Франції). У деяких «нових» країнах - членах ЄС малі підприємства формують від 30% до 40% ВВП (наприклад, у Словаччині, Угорщині, Чехії).

Великий бізнес переважно здійснює виробництво масової продукції стабільного асортименту, що значно зменшує її собівартість і підвищує конкурентоздатність. Заради самозбереження та розвитку він тяжіє до консолідації, поглинаючи або контролюючи дрібніших суб'єктів, з одного боку, та об'єднання в міжнародні структури, частково втрачаючи самостійність і допускаючи іноземних підприємців на внутрішній ринок країни,- з іншого.

Великий бізнес створює сприятливі умови для реалізації високотехнологічних проєктів для практичного втілення новітніх досягнень і виготовлення наукоємної високоякісної продукції, часто він підхоплює інновації, створені малим і середнім бізнесом, та сприяє їх упровадженню. Завдяки ефекту економії на масштабах виробництва великі підприємства забезпечують результативнішу діяльність, стійкість власного розвитку,

стабільну зайнятість, надходження до бюджетів і позитивний вплив на процеси МЕР. Окремі з них реалізують проєкти КСВ на територіях присутності. Крім того, привабливими рисами великого й середнього бізнесу є кваліфікований менеджмент, ефективний механізм внутрішньогалузевого та міжгалузевого переливання капіталів. Водночас великі підприємства можуть бути занадто консервативними і неспроможними оперативно реагувати на кон'юнктуру ринку та нові виклики.

На відміну від великого, малий і середній бізнес має певні переваги, важливі в контексті МЕР, а саме [10]:

1) не потребує великих інвестицій і характеризується швидкою окупністю витрат, що значно спрощує процес започаткування бізнесу та заповнення необхідної ніші на ринку;

2) має необхідну мобільність в умовах ринку, швидко реагує на запити споживачів, завдяки чому є новатором і генератором інновацій, а також краще знає потреби своїх клієнтів;

3) підвищує рівень конкуренції на ринку, спонукає підприємців до ефективнішої та якіснішої діяльності, стимулює ефективне використання місцевих ресурсів;

4) вирішує проблеми зайнятості за допомогою створення нових робочих місць; дає роботу працівникам, вивільненим у процесі реструктуризації великих підприємств;

5) вирішує значний обсяг соціальних проблем; надає послуги у сфері освіти, охорони здоров'я та соціальної підтримки, культури тощо;

6) є значним джерелом поповнення місцевих і регіональних бюджетів.

З огляду на зазначені переваги можна стверджувати, що рівень розвитку сектору МСП може бути індикатором визначення ефективності

політики МЕР, зокрема щодо підвищення рівня життя населення, зростання рівня самозабезпеченості, реалізації економічного потенціалу міста загалом.

Отже, підприємства бізнесу створюють необхідні умови для такого важливого чинника, як інкубування ринкового середовища міста, цільового інкубування підприємств – інноваційного спрямування, соціально орієнтованих та ін.

Місцевий розвиток бізнесу зумовлений територіальними факторами, під якими ми розуміємо сукупність економічних, соціальних та інституціональних характеристик території, які сприяють створенню бізнес-середовища та впливають на активність населення міста.

Логіка переходу від однієї моделі МЕР до іншої ґрунтується на визнанні місцевою владою пріоритетності створення сприятливого регуляторного середовища для ведення бізнесу над удосконаленням і розширенням твердої інфраструктури, а також готовності місцевого бізнесу розвивати свої компанії. Алгоритм вибору моделей МЕР враховує і пріоритетність розвитку місцевого бізнесу над залученням зовнішніх інвесторів. Тобто робиться припущення, що створення привабливих умов для зовнішніх інвесторів прийнятне тоді, коли місцевий бізнес не використовує всього наявного місцевого потенціалу: є незадіяні людські, природні, технічні ресурси. Щоб забезпечити повну задіяність місцевих ресурсів, необхідні відповідні фінансові можливості й нові технології, які може дати зовнішній інвестор. Вибір такої моделі МЕР, як розвиток секторів і бізнес-кластерів, прийнятний тоді, коли на території муніципалітету або в регіоні вже функціонує достатньо розвинута мережа компаній, але між ними немає сталих взаємозв’язків.

Отже, бізнес, який є органічним структурним елементом ринкової економіки, додатково набуває функцій структуроутворювального елемента та

створює позитивний економічний клімат для інкубування ринкового економічного простору. Саме бізнес-одиницям притаманна здатність до саморегулювання, самовідтворення та самостійного функціонування в межах визначеної ринкової ніші. Бізнес стимулює розвиток інноваційних та новітніх перетворень у ринковій економіці та створює необхідне підґрунтя для реалізації ефективних управлінських рішень з метою розширення на території будь-якої країни. Бізнес здійснює структурну перебудову економіки країни, акумулює необхідні ресурси на містах, стимулює попит населення, забезпечує насичення ринку споживчими товарами тощо. Бізнес-середовище займає фундаментальне місце та відіграє ключову роль в соціально-економічному розвитку не лише окремого міста, а й держави в цілому.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВПЛИВУ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА НА МІСЬКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

2.1. Особливості функціонування суб'єктів бізнесу в регіонах України

За сучасних умов трансформаційних перетворень економіки України важливим етапом становлення й розвитку держави є стабільний та цілеспрямований економічний розвиток малого й середнього бізнесу. Завдяки раціональному використанню наявних ресурсів та умов бізнес виступає головним генератором новаторських та інноваційних ідей, одним із важелів формування та функціонування регіональної економіки, який стимулює ринковий механізм країни до сталого економічного зростання. Ефективний розвиток бізнес-суб'єктів є основним показником стабільності та прогресивності економічного розвитку країни, адже саме підприємницький

сектор забезпечує економіку країни усіма необхідним ресурсами та сприяє реалізації наявного потенціалу.

Нині Україна прагне посилити свої позиції на міжнародному ринку. При цьому особливої актуальності набуває формування належного бізнес-середовища для розвитку вітчизняного підприємництва всередині держави та за її межами. У сучасних умовах система міжнародних економічних відносин перебуває під впливом значної кількості чинників, зокрема: розгортання процесів глобалізації та інтернаціоналізації, посилення конкурентної боротьби, поширення технологічних інновацій, трансформації економічних ресурсів, інтенсифікації виробництва, соціокультурних перетворень. Бізнес-середовище окремих країн – учасниць світового господарства залежить від домінуючих тенденцій міжнародного бізнес-середовища. Нині у період пандемії чимало національних економік переживають кризу, пов'язану зі зниженням підприємницької активності, спадом виробництва, нестачею бюджетних коштів. Водночас у світі простежується високий рівень концентрації капіталу, «віртуалізація ринку» та зростання частки Інтернет-бізнесу, прискорення ритму ведення бізнесу та швидкості прийняття рішень, збільшення біржових спекуляцій, збагачення технологічних компаній, інтенсифікація руху товарів, капіталів, робочої сили та нематеріальних активів, перетворення когнітаріату (працівників розумової праці) на головне джерело доданої вартості. Розвивається транскордонна спільна діяльність, з'являються інноваційні форми міжнародного бізнесу, а саме: міжнародне ліцензування, інжиніринг, франчайзинг, аутсорсинг, офшоринг та субконтрактинг [20].

В одному з найважливіших міжнародних рейтингів легкості ведення бізнесу Doing Business у 2020 р. Україна посіла 64-е місце і піднялася на сім сходинок порівняно з 2019 р. Це найкращий результат від початку

розрахунку рейтингу в 2006 р. Найгірший результат (153-є місце) в Україні спостерігався у 2012 р. Цей рейтинг дає змогу оцінити легкість ведення бізнесу за десятьма основними показниками, здійснити міжнародні порівняння і впливає на рішення іноземних інвесторів щодо доцільності інвестування в дану країну. Позитивні зміни стосуються п'ятьох із десяти показників України: отримання дозволів на будівництво (із 30-го на 20-е місце); підключення до електромереж (зі 135-го на 128-е місце); реєстрації власності (із 63-го на 61-е місце); захисту міноритарних інвесторів (із 72-го на 45-е місце); міжнародної торгівлі (із 78-го на 74-е місце) та отримання кредитів (із 32-го на 37-е місце). Водночас за деякими показниками результат України погіршився. Це стосується реєстрації бізнесу (з 56-го на 61-е місце); забезпечення виконання контрактів (з 57-го на 63-е місце); оподаткування (з 54-го на 65-е місце) та вирішення питань неплатоспроможності (зі 145-го на 146-е місце) [32].

Від стану розвитку бізнес-середовища залежить рівень економічного розвитку регіону, адже рівень споживання населення в регіоні відтворює їх купівельну спроможність та, відповідно, можливі очікувані прибутки підприємців. Тому взаємозв’язок економічного розвитку регіону з розвитком бізнесу набуває особливого значення з позиції їх взаємозалежності та об’єктивності. З урахуванням значної ролі малого та середнього бізнесу в економічному розвитку окремих територій та держави, постає потреба у визначенні особливостей його функціонування в сучасних умовах ринкових, економічних та політичних перетворень.

Малий і середній бізнес в Україні, як і в інших країнах світу, є пріоритетним для розвитку регіонів країни та формування його системи економічного розвитку. Розглянемо, яку частку складає малий, середній та

великий бізнес в Україні для визначення їх внеску в розвиток регіональної економіки (рис. 2.1)

Рис. 2.1. Динаміка питомої ваги підприємств малого, середнього та великого бізнесу в Україні за 2017-2021 рр.

Джерело: складено автором за даними [17]

Питома вага кількості малих підприємств серед загальної кількості підприємств протягом п’яти років збільшилась на 1% у наслідок зменшення питомої ваги середніх та великих підприємств. Структура усіх підприємств протягом п’яти років змінюється в бік збільшення малих підприємств та зменшення інших, але якщо розглядати динаміку кількості малих підприємств, то вона протягом п’яти років зменшилась майже на 30 000 одиниць. Така ситуація свідчить про підвищення ролі малого бізнесу та водночас зменшення підприємницької активності підприємств через певні труднощі економічного, соціального, фінансового, політичного характеру.

Кількісна структура підприємств бізнесу в Україні за досліджуваний період суттєво не змінилась. Загалом же кількість структур малого та середнього бізнесу у 2021 році досягла 99,9% від загальної кількості, тобто можна сказати, що цей сектор в Україні сформувався кількісно й відповідає середньоєвропейському рівню.

Оскільки для кожного регіону характерні певні особливості територіальні, географічні та економічні, цікавим є аналіз кількості підприємств у кожному регіоні для можливості зіставлення їх задіяного потенціалу.

Розглянемо розміщення підприємств по регіонах України за період 2018 – 2020 рр. (рис.2.2)

Рис. 2.2. Кількість середніх підприємств в регіонах України у 2018-2020 рр.

Джерело: складено автором за даними [17]

Кількість середніх підприємств у регіонах із кожним роком зменшується, тоді, як кількість малих підприємств з кожним роком зростає. Така ситуація може бути пов'язана з можливими труднощами ведення середнього бізнесу – фінансовими, економічними, організаційними, тому більша кількість із них переходить у форму малих підприємств, де не постає гостра потреба у великій кількості фінансових коштів, а інвестиції окупаються значно швидше та з меншими ризиками.

Найбільша кількість середніх підприємств зосереджена в Дніпропетровській, Донецькій та Харківській областях, найменша – Волинська, Закарпатська і Чернівецька області. Через наявну політичну нестабільність та загострення ситуації та Сході України, за останні два роки в Донецькій та Луганській області майже удвічі зменшилась кількість середніх підприємств. У Черкаській області зосереджена кількість середніх підприємств, дещо нижча середнього рівня – менше 600 підприємств. Розглянемо розміщення малих підприємств по регіонах України за 2018-2020 рр. (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Кількість малих підприємств у регіонах України в 2018-2020 рр., тис. од.

Джерело: складено автором за даними [17]

Малі підприємства в регіонах становлять абсолютну більшість серед усіх видів підприємств та є «запасним варіантом» для середнього бізнесу у випадку загрози банкрутства. Тому доцільним є аналізувати малий та середній бізнес у подальшому дослідженні разом, оскільки вони доповнюють один одного та не є конкурентами. Переважна кількість малих підприємств зосереджена в Дніпропетровській, Донецькій, Харківській та Одеській областях. Черкаська область зберігає свої позиції середнього рівня розвитку або нижче середнього. Найменша кількість малих підприємств розташована в Чернівецькій, Тернопільській та Рівненській областях.

Розглянемо кількість зайнятих працівників на підприємствах. Оскільки середні підприємства відрізняються від малих, насамперед, своїм обсягом реалізованої продукції, то відповідно на них зайнята більша кількість працівників, ніж на малих. Розглянемо динаміку кількості зайнятих за регіонами в 2018-2020 рр. (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Кількість зайнятих працівників у малому та середньому бізнесі за регіонами у 2018-2020 рр., тис. осіб

Джерело: складено автором за даними [17]

Як показує аналіз, кількість зайнятих працівників на підприємствах малого та середнього бізнесу з кожним роком зменшується, що може бути пов’язане із тіньовими заходами, пов’язаними з ухиляннням від сплати занадто великих податків. Найбільша кількість зайнятих зосереджена в Дніпропетровській, Донецькій та Харківській областях, найменша – Чернівецькій, Тернопільській та Рівненській областях. Черкаська область займає 9 позицію за кількістю зайнятих працівників у МСБ серед інших регіонів України.

Враховуючи можливість приховування реальної кількості зайнятих на підприємствах малого та середнього бізнесу, та з метою подальшої оцінки тіньового сектору малого та середнього бізнесу, важливим є аналіз витрат на персонал на таких підприємствах. Порівняння значень зайнятих працівників на підприємствах малого та середнього бізнесу та витрат на персонал на даних підприємствах дасть змогу побачити пропорційність їх значень та змін, виявити диспропорції між цими показниками та сформувати бачення щодо рівня розвитку бізнес-суб'єктів у регіонах України. Розглянемо динаміку витрат на персонал за досліджуваний період (рис.2.5).

Рис. 2.5. Витрати на персонал на підприємствах малого та середнього бізнесу за регіонами в 2018-2020 рр., млрд. грн.

Джерело: складено автором за даними [17]

Збільшення витрат на персонал із кожним роком є відповідним до зміни кількості підприємств та рівня зайнятих на них працівниках. Найвища кількість витрат зосереджена в Дніпропетровській, Донецькій та Харківській областях, найменша – у Чернівецькій, Тернопільській та Херсонській областях.

При одночасному збільшенні витрат на персонал та зменшенні кількості зайнятих важливо дослідити обсяг реалізованої продукції підприємств малого та середнього бізнесу за період 2018 – 2020 рр. (рис. 2.6).

Рис. 2.6. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) на підприємствах малого та середнього бізнесу за регіонами в 2018-2020 рр., млрд. грн.

Джерело: складено автором за даними [17]

Як показує аналіз рис. 2.6, обсяг реалізованої продукції підприємств малого та середнього бізнесу із кожним роком збільшується у всіх областях, окрім Донецької та Луганської областей. Найвищий рівень зростання обсягу реалізованої продукції спостерігається в Дніпропетровській, Харківській та Одеській областях, найнижчий – у Чернівецькій, Тернопільській та Рівненській областях. Одночасне зменшення зайнятих на підприємствах малого та середнього бізнесу, підвищення витрат на персонал та підвищення обсягу реалізованої продукції може бути пов’язане з ростом інфляції, підвищенням податкових ставок, рівня тіньової економіки. Ці фактори свідчать про необхідність створення кращих умов для прозорого та ефективного ведення бізнесу, підвищення попиту на товари та послуги, покращення загальних умов життя населення.

Отже, розвиток малого та середнього бізнесу впливає на рівень споживання населення, визначає рівень економічного розвитку регіонів України. Тому зазначимо, що між розвитком бізнес-суб'єктів та економічним розвитком регіону існує пряма залежність, яка визначається результатами показників, а також їх пропорційними змінами. На основі проведених досліджень, можна дійти висновку, що за кількісними показниками Україна наближається до європейських стандартів, проте роль цих підприємств в економіці залишається низькою.

2.2. Аналіз сучасних тенденцій розвитку бізнесу в Узинській міській ОТГ

Базою дослідження в дипломній роботі виступає Узинська ОТГ. Вона розташована у південно-східній частині Київської області в Білоцерківському районі та межує:

- на півночі з Васильківським та Обухівським районами;

- на півдні з Рокитнянським районом;

- на сході з Кагарлицьким районом.

Адміністративним центром громади є місто Узин.

Відстань від адміністративного центру до районного центру та одночасно найбільшого в Київській області міста обласного значення Біла Церква – 25 км, до столиці України м. Київ 94 км автошляхами.

Гідрографічна сітка громади представлена річкою – Узинка (басейн Росі) з каскадом озер та технічними водоймами площею 334,7 га.

79,5% від загальної площі громади складають землі сільськогосподарського призначення.

Кількість населення територіальної громади становить 18 444 ос., в тому числі міського – 12 912 ос., сільського – 5 532 ос. Протягом останніх років спостерігається тенденція зменшення кількості жителів громади, а частка працездатного населення складає близько 50%.

Через територію громади проходить гілка Південно-Західної залізниці (станція Сухоліси, зупиночна платформа Чепиліївка) та національна автомобільна дорога Н 02 «Кременець-Біла Церква-Ржищів-Канів-Софіївка – національний коридор «Центр-Захід», що прокладена через 6 областей України та поєднує два береги Дніпра, перетинається з міжнародним автошляхом М 05 на відстані 10 км від території громади.

Найближчі міжнародні аеропорти: «Київ» - 90 км та «Борипіль» - 121 км

Оцінка фінансового стану Узинської ОТГ.

Рис. 2.7. Оцінка дохідної частини бюджету Узинської ОТГ у 2020 році

Джерело: складено автором за даними [18]

Узинська ОТГ вийшла на прямі міжбюджетні відносини з 01.01.2018 р. Тому обрахунок динаміки надходжень як об‘єднаної громади відсутній. Але, слід зазначити, що завдяки об’єднанню у громаді відбулося зростання надходжень від ПДФО на 21,6%, єдиного податку на 19,7%. Показник податкових надходжень на душу населення Узинської ОТГ дещо нижчий порівняно із таким же показником в середньому по Київській області (за 2020 р.) на 53,5% (рис. 2.7). Проте, податкові надходження на душу населення Узинської ОТГ у 2020 р. зросли на 29,6% порівняно з 2019 р. (з 2 661,7 грн до 3 450,7 грн відповідно). Частка власних надходжень у міському бюджеті складає 46%.

Надходження до міського бюджету забезпечують більше 800 суб’єктів підприємницької діяльності, в тому числі 24 підприємства промисловості, 50 – у сфері сільського та лісового господарства, 454 – у сфері послуг і торгівлі.

Найбільшими серед них за обсягами реалізованої продукції, кількістю працюючих та обсягом сплачених податків є ТОВ «Антонівський м’ясокомбінат» (забій та реалізація м’ясної продукції»), ТОВ «Укрпродакорд» (виробництво ковбасних виробів), ТОВ «Візит» (виробництво ковбасних виробів), ТОВ ФК «Агро-Лідер-Україна» (рослинництво, тваринництво), ТОВ «Узинський цукровий завод», ТОВ «Олійникова Слобода», ПСП «Агрофірма «Світанок», ТОВ «Інтекоконстракшн» (виробництво метлопрофілю та сенвічпанелей). Експортний потенціал Узинської ОТГ забезпечує ТОВ «Антонівський м’ясокомбінат», що експортує м’ясо яловичини в напівтушках.

Суб’єкти господарської діяльності Узинської ОТГ за видами діяльності зображені на рис. 2.8.

Динамічний розвиток малого і середнього підприємництва у сфері переробної промисловості та сільського господарства, розвиток супутніх бізнесів та залучення інвестицій – модель економічного розвитку Узинської ОТГ (Київська область) – монокомпонентна динамічна комплексна модель кластерного типу.

Модель МЕР сформована на основі цих переваг та інших місцевих факторів і полягає у підтримці розвитку існуючих підприємств, розвитку малого і середнього бізнесу у сфері сільськогосподарського виробництва, переробки та супутніх бізнесів, залученні інвестицій та створенні бізнесів, нових для громади.

Рис. 2.8. Суб'єкти господарської діяльності Узинської ОТГ за видами діяльності

Джерело: складено автором за даними [18]

Цей процес став можливим завдяки ряду чинників та переваг громади, щонайперше, активності самого бізнесу, прогресивності та дієвості обраної влади та активного залучення громадськості не лише до прийняття управлінських рішень, а і до реалізації соціальних проєктів. Важливими є також чинники сприятливого природного клімату, наявності родючих сільськогосподарських земель, сучасних технологій у сільськогосподарському виробництві та переробці, кадровий потенціал.

На рис. 2.9 схематично зображено модель МЕР Узинської ОТГ.

Основні інструменти моделі:

- налагодження взаємодії з представниками існуючого бізнесу та постійної співпраці з ними, забезпечення доступу підприємництва до

інформації, необхідної для їх діяльності, сприяння розширенню їх виробництва та ринків збуту;

- запровадження прозорого і зрозумілого механізму отримання в оренду чи у власність земельних ділянок та майна комунальної власності для ведення підприємницької діяльності;

- проведення інформаційних заходів для потенційних підприємців та підприємців, що бажають створити нові бізнеси;

- створення інфраструктури підтримки бізнесу;

- створення сприятливого інвестиційного клімату: розробка алгоритму започаткування бізнесу в громаді та умов його функціонування, підготовка простої і зрозумілої дорожної карти для інвестора, підготовка об’єктів для інвестування, розробка інвестиційного паспорта та промоція інвестиційних можливостей та конкурентних переваг громади;

Рис. 2.9. Схема моделі МЕР Узинської ОТГ

Джерело: [12]

- створення та розвиток інституцій місцевого економічного розвитку;

- розбудова благоустрою територій, забезпечення подальшого розвитку інфраструктури та підвищення якості надання освітніх, медичних, соціальних, адміністративних послуг, розвиток людського капіталу;

- забезпечення взаємодії на умовах партнерства і довіри формату «бізнес-влада-громада».

Узинська ОТГ – інвестиційно приваблива, екологічно чиста, з комфортними умовами проживання та відпочинку для мешканців і гостей громада. Громада розвинутого малого та середнього бізнеса у сфері промисловості та сільського господарства.

Крім цього, Узинська ОТГ – це:

- екологічно чиста, спокійна та затишна територія, яка пропонує мешканцям комфортні умови для життя та праці, навчання та відпочинку;

- громада самодостатніх та підприємливих людей; широкого різноманіття фермерських господарств або агрохолдингів, підприємств з переробки агросировини, інших місцевих ресурсів;

- громада прогресивних, культурних та освічених людей, яка дбає про культурно-історичну спадщину та розвиток нових поколінь.

Формування моделі МЕР громади відбувалося одночасно з початком процесу розробки Стратегії розвитку ОТГ на період до 2027 р. Тому у визначеній першій стратегічній цілі «Економічний розвиток у сфері промисловості та сільського господарства» практично відобразилася сформульована модель МЕР та доповнилася окремими заходами двох наступних стратегічних цілей: Розвиток благоустрою громади та підвищення якості послуг для мешканців та Розвиток людського потенціалу.

Інструменти моделі МЕР як реалізація завдань та конкретних проєктів впроваджуються громадою за визначеною пріоритетністю і мають взаємозв'язок між собою:

- підготовка інвестиційних продуктів (пропозицій), популяризація інвестиційних можливостей громади, розвиток міжрегіонального та міжнародного співробітництва, розвиток інфраструктури підтримки підприємництва, створення і розвиток нових напрямків виробництва, створення сприятливих умов і стимулів для розвитку підприємницької активності громадян, запровадження нових культур та технологій у фермерських господарствах та сільських домогосподарствах, підтримка розвитку сільгоспкооперації, розвиток зеленого, сільського туризму, впровадження енергоефективних і енергозберігаючих технологій, підтримка альтернативної енергетики;

- формування ефективної системи управління громадою, в т. ч. поширення горизонтальних комунікацій, розвиток зворотних зв'язків, покращення інструментів просторового планування, благоустрій житлово-комунальної інфраструктури, покращення і розвиток транспортної інфраструктури, модернізація інфраструктури водовідведення, водопостачання, каналізації. створення системи безпеки, налагодження системи збору, переробки та утилізації ТПВ;

- модернізація інфраструктури освіти, культури, популяризація робочих професій, модернізація інфраструктури спорту та активного відпочинку, об'єктів охорони здоров'я, покращення якості медичних послуг, створення в громаді атмосфери дружби та взаємоповаги, збереження культурно-історичної та архітектурної спадщини, розвиток креативних індустрій.

У населених пунктах, що входять до складу ОТГ, функціонує 153 заклади торгівлі, 18 підприємств ресторанного господарства, Узинський ринок, підприємства мережевої торгівлі.

Діяльність підприємств фірмової торгівлі займає один з пріоритетних напрямків розвитку торгівлі: найбільші з них це продукція ТОВ МПЗ «Баварія», ПП «Маршалок», ТМ «Наша Ряба», ТМ «Єрмолинські полуфабрикати», ТМ «Кулиничі».

На території ОТГ зареєстровано та діють 42 суб'єктів господарювання, які надають побутові послуги з виготовленням та ремонту меблів, будівництва та ремонту житла, виготовленням столярних виробів, технічного обслуговуванням та ремонту автомобілів, перукарські послуги, виготовлення та ремонт швейних виробів та взуття, ремонт теле-радіоапаратури і електропобутової техніки.

Міський голова Узинської громади спільно з членами своєї команди чітко усвідомлювали, що економічний розвиток забезпечується бізнесом, а створені ним робочі місця підвищують добробут громади в цілому і кожного мешканця зокрема. Тому місцевій владі необхідно створити сприятливі умови для розвитку малого і середнього підприємництва, що не можливо без розвиненої інфраструктури та якісних послуг як для підприємця, так і для громадянина.

А створення таких сприятливих умов – це, насамперед:

- постійна співпраця міської ради з бізнесом і громадянським суспільством на основі рівноправного партнерства;

- відкритість влади у своїх діях, залучення до управління справами громади представників бізнесу, громадських організацій та активних громадян, врахування їх думки при прийнятті управлінських рішень;

- визначення пріоритетних напрямків розвитку громади, виходячи виключно з інтересів та потреб жителів громади та бізнесу;

- розуміння стратегічного бачення розвитку громади, конкурентних переваг, необхідності розробки довгострокової стратегії, доведення цієї думки до активних представників бізнесу, громадських активістів та різних цільових груп з метою мотивації їх до участі у розробці та реалізації стратегічних документів громади;

- формування міжособистісної довіри у трикутнику «влада-бізнес-громада».

За підсумками попереднього аналізу командою міської ради було визнано, що досягти розвитку громади, щонайперше, у сфері економіки, можливо лише створивши сприятливі умови для ведення бізнесу. Тому запланували використати такі інструменти та реалізувати заходи:

- налагодження постійної співпраці з представниками бізнесу (консультації, семінари, круглі столи, консультаційно-дорадчі органи);

- забезпечення прозорого безперешкодного доступу до бізнес-орієнтованої інформації;

- розробка інвестиційного паспорта громади та промоція громади;

- підготовка об’єктів до інвестування;

- створення промислових майданчиків та підготовка земельних ділянок для інвестора;

- супровід інвестора;

- утворення інституцій місцевого розвитку та підтримки підприємництва;

- створення центру надання адміністративних послуг;

- створення інфраструктури (дорожньої, медичної, освітньої, культурної) та підвищення якості послуг.

Результати послідовної реалізації політики МЕР в Узинській ОТГ зображено на рис. 2.10.

Щодо створення нових бізнесів слід відмітити, що на виділеній міською радою земельній ділянці площею 2,6 га у м. Узин фірма «Лідія» створює виробництво з переробки (піролізу) відпрацьованих автомобільних шин і гумово-технічних виробів з отриманням кондиційних продуктів: піролізне паливо, технічний вуглець, піролізний газ. Вже закуплена чеська лінія вартістю 300 тис. євро.

На території громади реалізовано такі інфраструктурні проєкти (на загальну суму 30,2 млн грн):

- капітальний ремонт доріг у селах Іванівка, Василів, Тарасівка, Красне, Йосипівка, Чепиліївка, м.Узин, вартість проєктів 16 млн грн;

- поточний ремонт доріг у селах Антонівка, Вербове, Чепиліївка, Тарасівка, Йосипівка, Олійникова Слобода, вартість проєктів 3 млн грн;

- ремонт закладів освіти, вартість проєктів 7,5 млн грн, охорони здоров’я 2,4 млн грн, культури 1,3 млн грн.

Рис. 2.10 Результати якісно стратегічного планування розвитку бізнес-середовища в Узинській ОТГ

Джерело: [12]

Подальші дії органів місцевого самоврядування для забезпечення економічного розвитку громади зображено на рис. 2.11.

Крім того, маючи в межах громади значну сировинну базу, та розраховуючи на її розширення завдяки приєднанню до Узинської ОТГ сільських територій, передбачених Перспективним планом формування територій громад, в яких фіксуються високотоварні сільськогосподарські виробництва, можливості залучення до його створення фахівців Білоцерківського національного університету біоресурсів, що не тільки готує фахівців для сільського господарства, а й веде потужну наукову діяльність, буде позитивно впливати на подальший розвиток м’ясопереробного кластеру.

Рис. 2.11. Наступні кроки з метою забезпечення розвитку бізнес-середовища Узинської ОТГ

Джерело: [12]

Співставлення сильних та слабих сторін аналізованої Узинської міської ОТГ а також ідентифікація її шансів та загроз розвитку є класичним інструментом, який багато років використовується в стратегічному аналізі. Назва SWOT є похідною з англійської мови і означає:

S – Strengths / Сила (переваги, сильні сторони внутрішнього характеру)

W – Weaknesses / Слабкість (проблеми, слабкості внутрішнього характеру)

O – Opportunities / Можливість (шанси, можливості зовнішнього характеру)

T – Threats / Загроза (загрози зовнішнього характеру).

Аналіз SWOT є свого роду містком між діагнозом громади та стратегією її розвитку – ідентифіковані сильні та слабкі сторони, а також зовнішні можливості і загрози є підсумком існуючої ситуації в громаді, а

одночасно з цим – вступом до визначення перспектив її розвитку, який повинен базуватись на наявних власних перевагах та шансах, що з'являються в оточенні. Нижче представлено результати аналізу SWOT, який було розроблено для Узинської міської ОТГ, з поділом на кілька сфер її функціонування (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

SWOT-аналіз Узинської міської ОТГ

Сильні сторони	Слабкі сторони
Бажання до проведення змін, покращення соціально-економічної ситуації громади Довіра жителів до роботи адміністрації Значна кількість агропромислових та фермерських господарств, які швидко адаптуються до нових економічних умов Наявність підприємств переробки сільгосппродукції Наявність в громаді значної мережі закладів торгівлі та побутового обслуговування Хороший стан доріг між населеними пунктами, але завжди потребує ремонту дорожнього покриття Поштові відділення у кожній колишній сільраді Потенціал сільського господарства Природні ресурси – глина Наявність об'єктів, можливих для інвестування Наявні творчі самобутні колективи Активні підприємці громади	Високий рівень безробіття Низький рівень інвестицій в економіку громади Низький рівень громадської активності Відсутність актуальності містобудівної документації (генеральні плани населених пунктів) Відсутність інфраструктури підтримки бізнесу Незадовільний стан каналізаційних очисних споруд, зношеність та енергоємність насосного обладнання на ВОС, КОС та КНС Незадовільний технічний стан полігону організованого звалища твердих побутових відходів Невідповідність підприємств нормам охорони довкілля, що негативно впливають на екологічний стан громади Зростання злочинності
Можливості	**Загрози**
Законодавчі зміни, які стосуються громад: справжня самостійність у земельних питаннях Поступове покращення економічної ситуації (а у зв'язку із цим соціально-побутової ситуації) жителів Державна цільова підтримка малого бізнесу та фермерських господарств Зростання світового попиту на екологічно чисту продукцію АПК Формування громадянського суспільства, зростання активності громадян	Погіршення демографічної ситуації Згортання реформ децентралізації Закриття залізничної станції Сухоліси для вантажних перевезень. Загальний слабкий стан економіки Суспільне невдоволення у випадку відсутності позитивних ефектів від створення ОТГ Політична нестабільність у державі Зростання цін на енергоносії Трудова міграція за межі громади

Приєднання чергових громад Відновлення роботи аеродромного комплексу міста Узина Створення нового полігону побутових відходів та будівництво заводу по переробці сміття (спільно з іншими громадами на умовах ММС) Співпраця з ДФРР Доступ до ресурсів міжнародної технічної допомоги Удосконалення законодавства про співпрацю територіальних громад	

Джерело: [18]

Отже, Узинська об'єднана територіальна громада володіє природними ресурсами (чорноземи і глини), інфраструктурними об'єктами та вільними земельними ділянками несільськогосподарського призначення, які можуть бути запропоновані для інвесторів. З урахуванням поступового потепління українського інвестиційного клімату, у середньостроковій перспективі можна очікувати зростання зацікавленості вітчизняних та іноземних інвесторів до створення нових підприємств у нашій країні. Найбільшу користь від цього процесу зможуть отримати ті громади, які вже у найближчий час докладуть зусиль для належної підготовки інвестиційних об'єктів, забезпечення якісної промоції своїх інвестиційних можливостей, а також максимального спрощення процедур супроводу інвесторів.

З метою досягнення позитивних результатів в питаннях розвитку бізнес-середовища в Узинській ОТГ необхідно вирішити наступні актуальні завдання:

- подальше впорядкування нормативного регулювання підприємницької діяльності на місцевому рівні та системи відносин між органами влади і бізнес-середовищем;

- забезпечення співпраці громадськості і носіїв владних повноважень в вирішенні питань розвитку громади, залучення бізнес громадськості до процесу прийняття управлінських рішень;

- подальше вдосконалення системи надання адміністративних послуг, підвищення їх якості, створення сприятливих і доступних умов для реалізації фізичними і юридичними особами прав на одержання таких послуг;

- розширення інфраструктури підтримки бізнесу, оперативність та спрощення доступу підприємців до інформаційних ресурсів;

- залучення до підприємницької діяльності населення сільської місцевості, незахищених верств населення;

- розширення інформаційно-консультаційної допомоги суб'єктам господарської діяльності, формування бізнес-культури і впровадження бізнес-моралі у підприємницькому середовищі ОТГ.

РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ РОЗВИТКУ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ЙОГО АДАПТАЦІЇ ДО УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЙ

Формування сприятливого підприємницького середовища є одним із пріоритетних завдань діяльності будь-якої країни. Останнім часом у світі відбувається багато змін, особливо в економічній сфері. Вплив глобалізації на малий та середній бізнес як посилення конкуренції дає про себе знати. У багатьох країн світу, які не приділяють достатньої уваги розвитку сучасного бізнесу, почали виникати труднощі.

Вплив малих і середніх підприємств на економічний розвиток у різних країнах дуже різний. Наприклад, кількість малих і середніх підприємств в Японії збільшилася після Другої світової війни. У цей період промисловий

сектор працював у складних умовах, частка безробіття була високою, а продуктивність сектору малого та середнього бізнесу – низькою. Світовий досвід свідчить, що під час становлення ринкових відносин особливо потребує державної підтримки малий бізнес. Про це говорить і практика Японії, у господарстві якої малий бізнес відіграє найважливішу роль, на його частку припадає 90% загального числа компаній, близько 55% реалізованої продукції і 80% чисельності зайнятих у промисловості [9].

У Японії віднесення підприємств до малих і середніх здійснюється залежно від величини статутного капіталу і чисельності працюючих. Малими підприємствами вважаються компанії, в яких працюють не більше 300 осіб з оборотом не більше 100 млн єн.

Система державної підтримки малого бізнесу в Японії надзвичайно розвинена і дуже добре відкладена. На підтримку малого і середнього бізнесу щорічно виділяється близько 180 млрд єн на рік.

Наступний приклад – розвиток і підтримка малого і середнього бізнесу в Індії. Сучасна Індія давно перестала асоціюватися з хащами, а стала країною, що динамічно розвивається, з потужною промисловою базою, зростаючим науково-технічним потенціалом, сектором послуг та банківсько-фінансовою справою. За величиною номінального ВВП Індія займає шосте місце у світі, за даними Міжнародного валютного фонду.

Малі підприємства в Індії трудомісткі, вони займають важливе місце в економіці завдяки створюваній ними зайнятості, і для продовження економічного зростання ці підприємства підтримуються і заохочуються урядом Індії.

Індія на протязі останніх років показує зростання економіки в середньому на 5–7%, тоді як у всьому світі ще відчутно наслідки світової кризи.

Частка малого і середнього бізнесу становить близько 6% ВВП, 45% експорту, 90% усіх підприємств Індії і 33% випуску продукції. На індійському ринку зареєстровано понад 40 млн малих і середніх підприємств, їх кількість неухильно зростає.

В останні роки обсяг прямих іноземних інвестицій в індійську економіку перевищує 15 млрд дол., часом за рік цей показник зростає більше ніж на 100% порівняно з попереднім роком. Найбільше іноземних інвесторів привертають телекомунікації, хімічна і фармацевтична промисловість, металургія, машинобудування та виробництво електротехнічного обладнання. Неухильно зростає й обсяг іноземних портфельних інвестицій, проте в частині вкладення у цінні папери індійських компаній існують певні обмеження, введені урядом: іноземний інвестор не може купувати більше ніж 40% акцій однієї компанії. Окрім того, сільське господарство, друковані ЗМІ, нерухомість, оборонні та стратегічні галузі залишаються сферами, іноземні інвестиції в які повністю заборонені. Сьогодні основними інвесторами Індії є Великобританія, Німеччина, США, Бельгія і Бразилія [8].

У сільському господарстві, на високотехнологічних виробництвах й у сфері інформаційних технологій в Індії працює велика кількість малих і середніх компаній. Також підприємства малого бізнесу займаються виготовленням і збутом текстильної продукції, ковальських виробів, ювелірних прикрас, виробництвом нерафінованого цукру і рослинного масла. Потенційним партнерам представників індійського малого бізнесу важливо мати на увазі, що відмінними рисами малих індійських компаній є сімейність і схильність до висновку професійних спілок за родинною, земельною, етнічною, релігійною або іншою ознакою.

У розвинених країнах більше малого і середнього бізнесу, отже, вони грають більш активну роль в економіці.

Освітній досвід розвитку малого бізнесу у Фінляндії. Чесність і прозорість – характеристики, які визначають етичне підприємництво – є складовими життя та правил ведення бізнесу в країні з найнижчим рівнем корупції. Динамізм економіки є результатом гнучкості державної, приватної та приватної системи підтримки малого бізнесу, яка включає гарантії, мікрокредитування та ризикове фінансування. Успішне перетворення малих міст і сіл на інноваційні бізнес-інкубатори. Зміцнення економічного та інноваційного потенціалу сприяє зростанню добробуту людей і авторитету країни у світі. У Великій Британії малий і середній бізнес забезпечує 58% робочих місць і 52% бізнесу на національному рівні. Закон передбачає спрощену реєстрацію фізичних осіб-підприємців. Для малого бізнесу найбільш цікавими видами бізнесу є нерухомість, дослідження та розробки, торгівля, побутові послуги, виробництво тощо. У Німеччині уряд надає фінансову та технологічну підтримку малому бізнесу. Існують спеціально розроблені програми їх розвитку в галузі науки. В Іспанії пожвавлення малого бізнесу почалося в 1970-х роках і допомогло подолати безробіття та покращити загальну економічну ситуацію. Успіх і соціальна спрямованість малого бізнесу забезпечується зацікавленістю держави в тих, хто бере участь у соціальній політиці, створює додаткові робочі місця для студентів, жінок та іммігрантів і розвиває економічно відсталі райони. Держава створює товариства взаємної поруки та взаємного фінансування, організації захисту інтересів малого підприємництва; реєстрація бізнесу та ліцензування займає не більше 24 годин.

Успішний досвід розвитку малого бізнесу в Китаї. Уряд ухвалив рішення про переорієнтацію економіки з ресурсомістких галузей на малий бізнес. В результаті магазини в більшості країн світу переповнені дешевими товарами невеликих китайських компаній. Уряд заохочує приватні компанії,

що займаються електронікою та програмним забезпеченням. У країні максимально скорочені бюрократичні та податкові перешкоди для відкриття бізнесу. В результаті на малий бізнес припадає до 50% податкових надходжень і до 60% обсягу експорту. У Південній Кореї малий бізнес відіграв важливу роль у відновленні економіки після фінансової кризи 1997-1998 років.

Усе це, безумовно, свідчить про те, що, з одного боку, інституційне середовище перерахованих країн є досить позитивним для розвитку суспільства та багато в чому сприяє реалізації принципу соціальної відповідальності національним бізнес-сектором. З іншого боку, сам малий бізнес з різних причин орієнтований на соціалізацію економіки. Спостережувані ефекти є взаємодоповнювальними: інституційні умови сприяють розвитку малого бізнесу, який, у свою чергу, відіграє соціальну роль у сприятливому зовнішньому середовищі. Таким чином, держава, усвідомлюючи важливість інституту фірми для економічного і соціального прогресу, створює необхідні умови для її розвитку [13].

Що стосується розвитку малого і середнього бізнесу в Україні, це питання є дуже актуальним. Створення сприятливого середовища для розвитку та ведення бізнесу в Україні є необхідною передумовою для досягнення країною більш високого рівня економічного розвитку та інтеграції до спільного ринку ЄС. Україна – дуже приваблива країна як зростаюча економіка Східної Європи. Показники зростання в країні, яка має багато можливостей для іноземних інвесторів, також дуже багатообіцяючі. В Україні, де створення бізнесу або відкриття компанії не дуже витратне, можна легко передбачити, що «розумні» вкладення принесуть хороший прибуток.

Створення малого чи середнього бізнесу в України можливо навіть із дуже малим капіталом. Почати бізнес в Україні нескладно, але це легко для тих, хто знає всі процедури реєстрації і законодавчу базу.

Україна займає друге місце серед країн, які проводять реформи, поліпшення ділового та інвестиційного клімату. Завдяки крокам, зробленим для поліпшення навколишнього середовища в Україні, у період із 2015 по 2019 р. зросли потоки іноземних інвестицій.

Серед іноземних інвестицій основними є: 200 німецьких виробників Bayer; сучасне підприємство з переробки насіння від US Cargill; зерновий термінал, другий виробничий об'єкт вартістю 16 млн дол. США американської Jabil and General; а також це вихід на ринок країни таких світових брендів, як Electric, HEAD, IKEA, H&M, Decathlon.

Згідно з інформацією, опублікованою Світовим банком, Doing Business 2020, Україна у рейтингу «Ведення бізнесу» займає 64-е місце зі 190 країн. Цей рейтинг дає змогу оцінити та порівнювати країни між собою за основними економічними показниками. Також за допомогою рейтингу «Ведення бізнесу» підприємці можуть бачити реальну картину законодавчої бази певної країни та їх зміни, це впливає на її інвестиційну привабливість.

Рейтинг легкості ведення бізнесу є одним зі стратегічних індикаторів реалізації Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 № 5/2015.

Нижче розглянемо топ-5 пріоритетних вітчизняних галузей, які є найбільш цікавими для зарубіжних інвесторів [8].

Однією з найперспективніших галузей для залучення зарубіжних інвесторів є агросектор. Україна має найвищий рівень сільського господарства у світі, родючі ґрунти і сприятливі кліматичні умови. Протягом

усієї новітньої історії України її називали «хлібним кошиком Європи». Приблизно 1/3 ріллі Європи знаходиться в нашій державі.

В Україні понад 60 млн га землі, із них понад 70% загальної площі країни становлять землі сільськогосподарського призначення, де 40% – чорноземи і 32 млн га орних земель, придатних для вирощування зернових і овочів.

Більшу частину поточного сільськогосподарського виробництва України становлять пшениця, кукурудза, ячмінь, соняшник, різноманітність зернових та кормів, включаючи цукровий буряк, тютюн, бобові, фрукти та овочі. При цьому Україна, як і раніше, є найбільшим виробником рослинних масел, особливо соняшникової, у країнах СНД.

Сільськогосподарський сектор України став конкурентоспроможним, і компанії, що працюють у сільськогосподарському секторі, продовжують працювати над переходом на більш ефективні моделі виробництва. Аграрний сектор за останні роки зарекомендував себе як найбільш важливий і стабільний сектор економіки України.

Україна входить у десятку найбільших виробників основних видів продукції агропромислового сектору як за валовим обсягом виробництва, так і за обсягом задіяних посівних площ.

Серед найважливіших проблем, з якими стикається український аграрний сектор – застарілість та брак потужностей для переробки та зберігання продукції.

Для довгострокового розвитку сектору та поліпшення інвестиційного клімату необхідне створення сприятливого регуляторного середовища для виробників.

Нижче наведено міста країни, які є стратегічними для сільськогосподарського сектору України:

– Харків (комбайни з можливістю безпілотного пересування, різні моделі тракторів і двигуни);

– Одеса (тракторні плуги);

– Кропивницький (сіялки);

– Дніпро і Тернопіль (бурякозбиральні комбайни);

– Херсон (кукурудзозбиральні комбайни);

– Львів (сільгосптехніка).

Незважаючи на це, внутрішній ринок країни ще не досяг насичення та відкриває можливості для іноземних інвесторів.

Отже, ми бачимо, що Україна може залучити іноземний капітал та бути конкурентоспроможною країною у сільському господарстві. Проведення аграрної реформи відповідно до потреб країни без втрати часу – це не вибір, а необхідність. Залучення іноземного капіталу в сільське господарство також послужить каталізатором для залучення іноземного капіталу в інші сектори.
Наступною з найперспективніших галузей України є промисловість.

Промисловість – це системоутворююча галузь економіки. Промисловість включає гірничо-металургійний комплекс, машинобудування та інші підгалузі, в тому числі хімічну, легку та деревообробну. Галузь є ключовим роботодавцем та платником податків (не враховуючи впливу на суміжні галузі, промисловість забезпечує 23% робочих місць та 31% податкових надходжень бюджету), постачальником і споживачем на внутрішньому ринку. Занепад галузі негативно впливає на всю економіку.

Україна має велику виробничу базу, історично орієнтовану на важку промисловість. Із роками цей сектор зазнав змін і поступово змінюється у відповідь на потреби ринкового сектору. Щорічно в галузі випускаються тисячі інженерів із широкого кола спеціальностей.

У секторі важкої промисловості України переважає велика мережа машинобудівних підприємств. Наша країна є глобальним конкурентом у таких спеціалізованих галузях промисловості, як автомобілебудування, авіакосмічна промисловість і суднобудування.

Машинобудування постачає на внутрішній ринок кінцеву продукцію для транспорту (вагони) та енергетики (турбіни, генератори). Для інших галузей відбувається переважно виробництво окремих елементів або збирання з імпортних комплектуючих. Є споживачем металургійної (прокат, труби) та хімічної продукції (ПВХ, поліетилен).

Україна має давні традиції в авіаційній промисловості і має кілька світових виробників літаків. Саме в Україні розташовані провідні підприємства з проєктування і виробництва в аерокосмічній галузі. Саме цей сектор привертає велику увагу для інвесторів завдяки випуску найбільшого та найпотужнішого у світі транспортного літака, який був створений київським КБ імені Антонова, – Ан-225.

Промисловість України грає важливу роль у функціонуванні малого та середнього бізнесу країни, забезпечуючи близько 39% проміжного споживання.

Третя з найперспективніших галузей України – сектор ІКТ (телекомунікації (проводовий, безпродовий та супутниковий електрозв’язок); комп'ютерне програмування, консультування та пов'язана з ними діяльність; надання інформаційних послуг). ІТ-індустрія України є локомотивом економіки країни.

Кібербезпека, високі бізнес-проєкти у сфері нанотехнологій, різні інвестиційні можливості, такі як комп'ютерні ігри, сільськогосподарський бізнес та електронна комерція, забезпечують країні залучення нових інвестиційних надходжень.

На жаль, рівень кібербезпеки знаходиться на низькому рівні, саме Україна належить до десятки найменш захищених кібер-країн світу станом на 2019 р.

Сектор ІТ займає важливе місце в економіці України, забезпечуючи 3,9% ВВП, 3,2% зайнятості суб'єктів господарювання та 3,8% податкових надходжень.

Сектор ІТ входить до трійки головних категорій експорту послуг (після трубопровідного транспорту та переробки товарів) та є важливим джерелом валютної виручки в країні. Чинниками, що сприяють посиленню експортних позицій, є високоякісна дешева робоча сила, низькі операційні витрати, вигідне оподаткування для ІТ. Понад 1 000 місцевих ІТ – сервісних компаній, понад 100 дочірніх компаній, а також є кілька провідних світових компаній, які розвивають свій бізнес в Україні.

Компанії, які працюють у цьому секторі, переважно зосереджені в Києві. Але разом з містами Харків, Одеса, Дніпро, Львів та Вінниця розвиваються центри ІТ-діяльності.

Україна прагне розвивати власні нафтогазові ресурси і збільшувати внутрішній видобуток порівняно із сьогоденням. Окрім того, вирішуються питання більш інтенсивно використовувати вугілля й атомну енергію, але бажаного успіху не вдається досягти через технологічні недоліки.

Головними енергетичними недоліками та перешкодами в розвитку енергетичної галузі України є:

1) залежність країни від іноземних постачальників нафти та газу;

2) надмірне споживання і, як наслідок, відсутність мотивації в енергозбереженні;

3) неефективна податкова політика та державне регулювання в країни;

4) застаріле обладнання, що призводить до обмеження електропостачання в окремих регіонах.

Отже, основні проблеми фінансування енергетичного сектору передусім пов'язані з відсутністю в Україні джерел довгострокового банківського кредитування. У світовій практиці енергетичні компанії мають можливість залучати недорогі довгострокові кредитні ресурси для модернізації існуючих і будівництва нових потужностей, а в Україні за винятком кількох найбільших гравців вони такої можливості позбавлені. По-друге, існуючі тарифи, за винятком установлених на високому рівні тарифів на відновлювану енергію, також не дають змоги виробникам акумулювати кошти для реалізації інвестиційних програм. Третім чинником є недостатній рівень попиту на українські енергетичні активи з боку іноземних стратегічних інвесторів. Це викликано як високими ризиками інвестування в Україну, так і відсутністю в іноземних гравців можливостей конкурувати з українськими фінансово-промисловими групами, які мають більше можливостей для відстоювання своїх інтересів у цьому секторі [6].

Фармацевтична галузь України розвиває національну економіку в цілому, є лідером за інвестиціями, і рівень їх інтенсивності є вищим, аніж у середньому по галузях економіки України. Сьогодні в ній задіяно лише 0,15% працівників від загальної кількості зайнятих, але вони створюють 0,83% ВВП країни.

Український фармацевтичний бізнес подолав кризу і стрімко відновлюється. Протягом останніх років ця галузь зростала в середньому на 15% на рік. Домінуюча роль, як і раніше, належить аптечному сегменту: 89% ринку фінансується безпосередньо споживачами і лише 11% – державою. Середньорічний темп зростання обсягів аптечного ринку за останні п'ять років становив 12%.

До переваг фарміндустрії (сильні сторони) можна віднести такі чинники: місткість внутрішнього ринку; значний досвід виготовлення лікарських засобів; наявність наукової бази та кваліфікованих кадрів; нарощування експортного потенціалу; запровадження міжнародних стандартів щодо забезпечення контролю якості фармацевтичної продукції.

Але у цій галузі разом із перевагами є й негативні чинники, які впливають на розвиток цього бізнесу, а саме:

1) велика частка імпортних ліків;

2) недосконала законодавча база;

3) порушення прав інтелектуальної власності;

4) значна кількість фальсифікованої фармацевтичної продукції.

Сьогодні фармацевтична галузь України включає виробництво лікарських засобів, медичного обладнання та вимірювальних пристроїв, біологічно-активних добавок, лікувальної косметики, засобів гігієни, медичного трикотажу [15].

Отже, для того щоб зробити Україну привабливішим місцем для інвесторів та ведення бізнесу, стимулювати появу на українському ринку нових вітчизняних та зарубіжних підприємств, надати вже діючим суб'єктам господарювання можливість сконцентруватися на розвитку, а не на боротьбі з негативними внутрішніми та зовнішніми чинниками, Міністерством економічного розвитку й торгівлі розпочато низку реформ, спрямованих на дерегуляцію та спрощення ведення бізнесу. Державна політика дерегуляції передбачає впровадження відкритого середовища для розвитку бізнесу, якісного регулювання, де всі процеси є прозорими, а кількість регуляторних актів відповідає необхідному мінімуму. Чим простіші правила гри, тим більше у ній гравців та прихильників. Дерегуляція є важливою передумовою запровадження в Україні європейської бізнес-моделі та містить цілий

комплекс заходів, спрямованих на модернізацію реєстраційної системи, суттєве спрощення дозвільної та ліцензійної систем, полегшення контрольно-перевірної діяльності, боротьбу з корупцією. Для забезпечення успіху дерегулювання важливою є взаємодія владних структур та бізнес-спільноти, провідних громадських об'єднань, національних та міжнародних організацій, науковців. Органи виконавчої влади при цьому повинні здійснювати заходи щодо забезпечення функціонування сервісної держави – держави для громадян і бізнесу в частині створення зручних та доступних електронних сервісів для надання публічних послуг, у тому числі адміністративних

Таким чином, формування належного бізнес-середовища в Україні є одним зі шляхів мобілізації потенціалу вітчизняного бізнесу та залучення іноземних інвесторів. Це сприятиме підвищенню ефективності і стабільності економічної системи, забезпеченню сталого економічного розвитку, посиленню позицій країни на світовому ринку, побудові інноваційної моделі розвитку економіки, здатної протистояти викликам глобалізованого світу.

ВИСНОВКИ

Розвиток бізнес-середовища відіграє надзвичайно важливу роль для досягнення соціальної стабільності, збільшення робочих місць, зростання доходів населення. Заходи держави у напрямку забезпечення державної підтримки розвитку підприємництва мають поєднувати як загальносистемне регулювання ринкового середовища (конкурентна, податкова, зовнішньоекономічна, митна та ін. політики), так і специфічні заходи державного регулювання та державної підтримки розвитку підприємництва, у т.ч. на регіональному рівні.

Пріоритетного значення на регіональному рівні має отримати визначення пріоритетів розвитку підприємництва в регіоні; створення сприятливого середовища для розвитку підприємництва; розробка регіональних програм розвитку підприємництва; створення «полюсів росту»; розробка гнучкої системи застосування фінансових механізмів підтримки підприємництва; стимулювання підприємництва до розвитку інноваційної діяльності (у т.ч. у сфері енергозбереження, освоєння альтернативної енергетики, виробництва конкурентоспроможних товарів та послуг, імпортозаміщення); запровадження механізму регіональних замовлень; створення мережі ринкової інфраструктури; організація інформаційно-консультативної підтримки; організація системи підготовки та перепідготовки підприємців і фахівців для сфери підприємництва.

Покращення бізнес середовища, підтримка та популяризація підприємництва, стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності, розвиток бізнесу є, безперечно, серед найважливіших чинників соціально-економічного зростання економіки регіонів та окремих територій.

Підприємство, яке є органічним структурним елементом ринкової економіки, також набуває ролі структурного елемента і створює сприятливий економічний клімат для інкубації в просторі ринкової економіки. Це господарська одиниця, яка може саморегулюватися, відтворюватися та самостійно діяти на певній території ринку. Компанії забезпечують необхідну основу для впровадження ефективних управлінських рішень для розширення території будь-якої країни, стимулювання розвитку інновацій та нових змін у ринковій економіці. Компанії змінюють структуру економіки країни, збирають необхідні ресурси для міст, стимулюють попит населення, наповнюють ринок споживчими товарами тощо. Бізнес-середовище займає

фундаментальне місце та відіграє ключову роль у соціально-економічному розвитку. не лише міста, а й країни.

Між розвитком підприємництва та регіональним економічним розвитком існує прямий зв'язок, який визначається результатами показників, а також їх пропорційними змінами. Згідно з проведеним дослідженням можна зробити висновок, що роль малого та середнього підприємництва в економіці поки що невелика, хоча Україна близька до європейських стандартів.

Базою дослідження в роботі була Узинська ОТГ.

Для досягнення позитивних результатів у розвитку підприємницького середовища в Узинській ОТГ необхідно вирішити такі нагальні завдання:

- продовження раціоналізації нормативно-правового регулювання підприємницької діяльності на місцевому рівні та системи взаємовідносин органів влади та підприємницького середовища;

- забезпечити співпрацю громадськості та влади у вирішенні проблем розвитку громади шляхом залучення сфери бізнесу до процесу прийняття управлінських рішень;

- продовжувати вдосконалювати систему надання адміністративних послуг, підвищувати їх якість, створювати сприятливі та доступні умови для реалізації фізичними та юридичними особами своїх прав на зазначені послуги;

- розширювати інфраструктуру підтримки бізнесу, раціоналізуючи та спрощуючи доступ підприємців до інформаційних ресурсів;

- участь населення сільської місцевості, незахищених верств населення у підприємницькій діяльності;

- поширення інформації та консультацій з питань економічної діяльності, формування ділової культури та впровадження бізнес-етики в бізнес-середовище ОТГ.

Таким чином, слід підсумувати, що створення сприятливого бізнес-середовища в Україні є одним із шляхів мобілізації потужностей вітчизняних компаній та залучення іноземних інвесторів. Це сприяє підвищенню ефективності та стабільності економічної системи, забезпеченню сталого економічного розвитку, зміцненню позицій країни на світовому ринку та створенню інноваційної моделі економічного розвитку, яка протистоятиме викликам глобалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біла І.С., Насікан Н.І. Бізнес-середовище в Україні. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Вип. 17. С. 127–131.

2. Головащенко В.П., Сидорова А.В. Сучасне бізнессередовище України. Вісник СНТ. 2018. Т. 1. № 10. С.145–148.

3. Добрик Л. О. Фінансові умови розвитку інноваційного бізнес-середовища стартапів і традиційного бізнесу в Україні: загальні риси та відмінності / Л. О. Добрик // Ефективна економіка. 2017. № 4. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5548 (дата звернення: 24.09.2022)

4. Дудкіна О.П. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Місцевий економічний розвиток та міжмуніципальне співробітництво». Тернопіль, 2018. 32 с.

5. Інструментарій місцевого економічного розвитку: теорія, методологія, практика: монографія / [Ковальов А. І., Корольова Т. С., Сментина Н. В.,

Павлова Т. В., Карпов В. А., Фіалковська А. А., Котова І. М.]; за заг. ред. А. І. Ковальова. Київ: ФОП Гуляєва В. М., 2021. 413 с.

6. Інформаційна довідка про основні показники розвитку галузей паливно-енергетичного комплексу України за листопад та 11 місяців 2019 року (за фактичними даними). Укрінформ: вебсайт. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2856407-castkaelektriki-z-vidnovluvanih-dzerel-u-listopadi-zroslabilsak-utrici.html (дата звернення: 24.09.2022)

7. Мазур К.В., Сімоник Л.С. Стан бізнес-середовища малих та середніх підприємств в Україні. «Молодий вчений». № 5 (57). травень, 2018 р. С.726-729.

8. Матвієнко-Біляєва Г.Л. Трансфер інноваційних технологій як запорука розвитку підприємницької діяльності. Підприємництво, торгівля, біржі в процесі соціально-економічного розвитку : монографія / за заг. ред. І.В. Гонтаревої. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. 174 с.

9. Матвієнко-Біляєва Г.Л., Ляліна Н.С., Котельникова Ю.М. Основні напрями розвитку логістики підприємства та її основні концепції. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». 2019. Вип. 24. Ч. 2. С.

10. Місцевий економічний розвиток: моделі, ресурси та інструменти фінансування: Федерація канадських муніципалітетів / Проєкт міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст», 2020 рік. 104 с.

11. Місцевий економічний розвиток у територіальних громадах: корисні поради та кращі практики. Посібник для місцевої влади та бізнесу. 2021. 24 с.

12. Моделі місцевого економічного розвитку: успішні практики. Асоціація міст України реалізує за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку. Київ, 2019. URL:

https://auc.org.ua/sites/default/files/library/dinaprintweb.pdf (дата звернення: 15.07.2022)

13. Морозова О.Г. Аналіз зарубіжного досвіду розвитку бізнесу для виявлення закономірностей еволюції економічних і соціальних аспектів діяльності малих і середніх фірм, що діють в Україні. Таврійський науковий вісник № 86. http://www.tnv-agro.ksauniv.ks.ua/archives/86_2013/53.pdf (дата звернення: 24.09.2022)

14. Небрат В. В. Підприємництво як рушійна сила суспільного прогресу: матеріали круглого столу (Київ, 1 грудня 2016 р.) / НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Електрон. дані. К., 2016. 84 с. URL: http://ief.org.ua/docs/scc/1.pdf (дата звернення: 24.09.2022)

15. Немченко А.С. Основи економіки та системи обліку у фармації : навчальний посібник. Харків : Золоті сторінки, 2005. С. 148

16. Нікитенко Д. В. Інвестиційна сприятливість бізнес-середовища як чинник інвестиційної безпеки. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. № 18. С. 114 – 120.

17. Офіційний сайт Міністерства статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ2_u.htm (дата звернення: 15.07.2022)

18. Офіційний сайт Узинської міської територіальної громади. URL: https://uzmr.gov.ua/programa-socialnoekonomichnogo-rozvitku-11-07-02-04-07-2019/ (дата звернення: 15.07.2022)

19. Пашкевич М. С. Напрями удосконалення системи державного управління розвитком регіонів з метою стимулювання малого та середнього бізнесу у циркулярній економіці / М. С. Пашкевич, О. В. Лобата // Ефективна

економіка. 2017. № 3. URL: http://www.economy.nayka.com.ua (дата звернення: 24.09.2022)

20. Пікулик О.І. Бізнес-середовище в Україні: проблеми та перспективи розвитку. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво, 2021 р., № 2 (119). С. 23-26

21. Прокоф'єва Г. С., Харченко Т. В. Місцевий економічний розвиток як складова соціально-економічного розвитку національної економіки. Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка, маркетинг та право: теоретичні підходи та практичні аспекти розвитку». http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/19634/1/24-26.pdf (дата звернення: 24.09.2022)

22. Проривні технології в економіці і бізнесі (досвід ЄС та практика України у світлі III, IV і V промислових революцій): навч. посіб. / за ред. Л.Г. Мельника та Б.Л. Ковальова. Суми: СумДУ, 2020. 180 с.

23. Публікація «Економічний розвиток територій. Агенції місцевого розвитку»: https://ppv.net.ua/uploads/work_attachments/Local_Economic_Development_Agencies__UA_.pdf (дата звернення: 24.09.2022)

24. Розвиток бізнес-середовища в Україні: окремі аспекти правового забезпечення: монографія / за ред. О. О. Дмитрик, К. О. Токарєвої. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2019. 203 с.

25. Савельєв В. Оцінка бізнес-середовища при формуванні глобальної маркетингової стратегії / В. Савельєв // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 2014. № 3(156). С. 112-115.

26. Сарана Л. А. Ефективність регіональних програм підтримки малого та середнього бізнесу / Л.А. Сарана. В кн..: Konzeptuelle grundsätze des

wirtschafts wachstums bei der globalisierung: kollektive : [Monographie]; herausgegeben vom Doktor der Wirtschaftswissenschaften, Professor W. Jatsenko. Verlag SWG imex GmbH Nürnberg, Deutschland, 2016. 487 p. (P.235–240).

27. Сурай А. С. Бізнес-середовище – пріоритетна складова і тригер розвитку регіонів України. ДонДУУ. МЕНЕДЖЕР. № 2 (79). 2018 р. С. 105-113.

28. Фінагіна О. В. Ринкова трансформація в регіоні: особливості розвитку та діагностування: монографія/НАН України. Ін-т екон.-прав. дослідж. Донецьк: Юго-Восток, Лтд, 2005. 228 с.

29. Фроленко О. М. Бізнес-середовище підприємства: методичні підходи до його стратегічного аналізу. Формування ринкових відносин в Україні. 2017. № 9. С. 145 – 150.

30. Чала В. С. Порівняльний аналіз умов ведення бізнесу в Україні, Польщі та Словаччині: стан та перспективи // В. С. Чала, К. В. Дригола, В. Є. Рижкова // Економічний простір. 2016. №116. С. 104 – 114.

31. Якушева О.В. Економічний розвиток і підтримка малого та середнього бізнесу на регіональному рівні: дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук за спеціальністю 08.00.05 – Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка, Черкаси, 2017. 288 с.

32. Doing Business-2020. URL: https://openknowledge.worldbank. org/bitstream/handle/10986/32436/9781464814402.pdf (дата звернення: 15.07.2022).

33. Local Economic Development. Primer A. Developing and Implementing Local Economic Development Strategies and Action Plans / World Bank. Washington, D. C., 2003.

34. Trousdale, William. Strategic Planning for Local Economic Development. The Manual. Volume I: Concepts & Process / UN-Habitat and Ecoplan International Inc., 2003.